
Inledning

Frågan om verklighetens yttersta natur, vilka grundantaganden vi har för vår existens, har alltid tagit mycket av människors uppmärksamhet i anspråk. Inom den psykoanalytiska sfären hade Freud en stark önskan att ersätta den tidigare metafysiken med en metapsykologi, han såg metapsykologi som en analogi till metafysik och närmade sig ett försök att klarlägga det omedvetnas funktionssätt.

Det är kanske lättast att förstå hans ståndpunkt genom ett citat ur *Vardagslivets psykopatologi* (1901b; S.Skr. IV, s. 283 – 284):

Jag tror i själva verket att en god del av den mytologiska världsuppfattningen, som når långt in i de modernaste religionerna, inte är annat än på yttervärlden projicerad psykologi. Den vaga insikten i (den så att säga endopsykiska varseblivningen av) psykiska faktorer och förhållanden i det omedvetna återspeglas – det är svårt att uttrycka det annorlunda, här måste vi ta hjälp av analogin med paranoian – i konstruktionen av en *översinnlig realitet* som av vetenskapen måste återomvandlas till *det omedvetnas psykologi*. Man skulle kunna drista sig att upplösa myterna om paradiset och syndafall, om Gud, om gott och ont, om odödlighet o.dyl. på samma sätt och omvandla *metafysiken* till *metapsykologi*. Klyftan mellan paranoikerns och den vidskepliges förskjutning är mindre djup än den vid första anblicken förefaller.

Freud såg på stora delar av tidigare mytologi, religion och metafysik på samma sätt som på vidskepelse eller paranoia vanföreställningar; att till yttervärlden evakuera föreställningar som i själva verket är delar av det egna

omedvetna: ett försök att formulera de inre psykologiska strukturer som skapar de mest fundamentala förutsättningarna för hur vi uppfattar de yttersta tingens väsen. Dessa byggs i sin tur upp genom kunskapssubjektets dynamiska struktur, i första hand avses med detta varje individs generella tendens till bortträngning och projektion.

Det kan se ut som om Freud är kompromisslös på denna punkt, men vi måste komma ihåg att han omgav sig med flera religiösa personer; den främste av dem pastor Oscar Pfister, som några gånger tvingades dra i nödbromsen när Freud blev alltför kategorisk.

I denna utgåva av *Divan* har vi önskat samla några väsentligheter om psykoanalys och tro.

Julia Kristeva inbjöds vid mitten av 1980-talet till Sainte-Geneviève-skolan i Versailles för att tala just om ämnet psykoanalys och tro. Hennes bidrag presenteras här för första gången på svenska i översättning av John Swedenmark. Det innehåller en personlig reflexion över hennes eget förhållande till religionen, och vi får också följa en av hennes analysander. Här finns också – bland mycket annat – ett infallstikt avsnitt med etymologiska resonemang kring trosbekännelsen.

Lars Sjögren är i full verksamhet med att lägga sista handen vid sina kommentarer kring utgåvan av *Samhälle och religion* i den svenska utgåvan av Freuds samlade skrifter på svenska. Han tar i sin artikel om ”Freud och religionen” sin utgångspunkt i *Totem och tabu*, *Moses och monoteismen* samt *En illusion och dess framtid* och frågar sig varför religionen har haft så stort inflytande över människorna genom alla tider och vad man kan utvinna för kunskap om den mänskliga själen genom studier av religion. Han avslutar med

---

ett originellt resonemang kring de naiva frågor som ofta uppstår kring de ursprungligen traumabaserade begreppen *urbord*, *fadermord*, *urscen* etc., ”Har detta verkligen hänt?” och menar att man skulle kunna tänka sig att göra en *metasociologi* av denna typ av begrepp. Den naiva frågan skulle då kunna besvaras med: ”Nej, det händer just nu!”.

Owe Wikström beskriver och diskuterar den starka själavårdstradition som utgår från Henric Schartau (1757 – 1825). Det handlar om läran om Nådens ordning, det vill säga den väg som den kristne sägs ha att gå från ”Kallelsen”, över ”Andens fattigdom” till ”Helgelsen” och ”Saligheten hos Gud”. En av Wikströms tankar kring detta är att det finns viktiga paralleller till psykoanalys och psyko-terapi. Owe Wikström är dubbelt aktuell i denna utgåva av Divan eftersom han också recenserar Else-Britt Kjellqvists nyutkomna bok: *De får vingar. Anden och psykoanalysen – en civilisationskritik*. Jag citerar hans avslutande kommentar: ”Sannolikt möter varje själslig grottforskare förr eller senare zoner av verkligheter, som kräver ett språk för det bortomvarande. Kjellqvist kallar detta Gud. Hon har många vänner genom århundraden.”

Else-Britt Kjellqvist skriver själv en recension om Andens återkomst i Eugenio Triás: *Att tänka det religiösa*.

John Swedenmark granskar i sin artikel ”Bortom bortträngningen” den centrala tanken om identifikationen som ersättning för ett förlorat objekt. Det väcker dels frågan om det är möjligt att verkligen tillämpa kristen etik om Gud fortfarande lever och dels frågan om Oidipus verkligen är så central för identiteten som många psykoanalytiska tänkare har hävdad.

Lilian Munk Rösing menar i ”Gud är död – Leve Gud” med utgångspunkt i bland annat Bibeln och Imre Kertész. Det kanske är i själva *dialogen* man kan återfinna det gudomliga, snarare än i en himmelsk fader som denna dialog skulle garanteras av och De är utförda i gouache på papper och mäter 39,5 x 28,5 cm. Samtliga är tillkomna år 2003.
Bilder i detta nummer återger en serie målningar av John Sundkvist: *ängel: matris I-XI*.
Det är min förhoppning att dessa rikt varierade inlägg ska bidra till en tankeväckande dialog kring ämnet psykoanalys och tro.

Astrid Söderbergh Widding gör i ”Minnet av skuggan” en genomgripande analys av Lars von Triers verk med särskild tonvikt på frågan om börjar

om försoningens och nådens möjligheter med utgångspunkt från framförallt *Dogville* från 2003 där han verkar ha övergivit den tidigare ”hjärta-av-guld-tankens” (*Breaking the Waves*, *Idioterna*, *Dancer in the Dark*). Tonen i Astrid Söderbergh Widdings artikel kan illustreras av ett citat från Lou-Andreas Salomé:

I motsats till all logik måste jag tillstå att varje form av tro, också den mest absurda, är att föredra framför mänsklighetens förlust av all respekt.

Vi har bett den franske fotokonstnären Jean-Baptiste Béranger att svara på Divans tema med bilder huvudsakligen från Louvren. Hans bildsvit låter oss se omgivningen ur konstverkens perspektiv. Med visuellt raffinemang visar hans fotografier att den beständiga närvaron i salarna inte representeras av de tiotusentals besökare som väller runt i museet mellan vissa klockslag. Mätt med kamerans och tidens parametrar omvandlas den mänskliga närvaron till töcken. Det mänskliga subjektets sökande blick returneras tålmodigt och likgiltigt av föremålen i sten eller oljefärg på duk. Läs mer i Nina Weibulls kommentar.

Utgåvan avslutas med recensioner; en inte tidigare nämnd är Leif Dahlbergs tankar om Shoshana Felman *The Juridical Unconscious. Trials and Traumas in the Twentieth Century*. Recensionen handlar om hur i det rättsliga traumat det enskilda och offentliga förenas och inte kan särskiljas. Rättsprocessen måste kompletteras av en sammanhängande berättelse – en litterär text – vars syfte är att visa och lyfta fram det som rättssystemet täcker över och stänger ute. Det är enligt Felman först genom sammanlänkningen med den rättsliga diskursen som dessa avgrunder framträder som kollektiva trauman.

Det är min förhoppning att dessa rikt varierade inlägg ska bidra till en tankeväckande dialog kring ämnet psykoanalys och tro.

Astrid Söderbergh Widding gör i ”Minnet av skuggan” en genomgripande analys av Lars von Triers verk med särskild tonvikt på frågan om börjar
Benji Warren
utställning på Galleri Argo, Östermalmsgatan xx, den 3 april 2004.